

Bryologická exkurze za rašeliníky do osady Hutě ve Starých Hamrech

Bryological field trip focused on *Sphagnum* species to the settlement of Hutě
in Staré Hamry village

JANA TKÁČIKOVÁ¹, SVATAVA KUBEŠOVÁ²,
JIŘÍ KOCIÁN³ & HANA ŠVANDOVÁ⁴

- 1) Muzeum Beskyd Frýdek-Místek,
Hluboká 66, CZ-738 01 Frýdek-Místek; e-mail: janatkacikova@seznam.cz
2) Moravské zemské muzeum, botanické oddělení,
Hviezdoslavova 29a, CZ-627 00 Brno; e-mail: skubesova@mzm.cz
3) Revoluční 14, CZ-741 01 Nový Jičín; e-mail: jikocian@seznam.cz
4) Veřovice 212, CZ-742 73 Veřovice; e-mail: svandova.h@centrum.cz

Abstract: A bryological field trip to waterlogged localities near the settlement of Hutě in the village of Staré Hamry (Moravskoslezské Beskydy Mts, Czech Republic) took place on 24 July 2021. Wetland habitats (wet spruce forest, forest springs, wet meadow and fragments of peat bogs) were surveyed. In total, 78 bryophyte species (20 liverworts and 58 mosses) were recorded. Four of them, namely *Breidleria pratensis*, *Ptilium crista-castrensis*, *Riccardia multifida* and *R. palmata*, belong to the category Least Concern-Attention list and one *Calypogeia fissa* to the category Lower Risk-Near Threatened. Additionally, 101 taxa of vascular plants were recorded, including Carpathian endemic *Aconitum firmum* subsp. *moravicum* and Near Threatened *Teucrium scorodonia*.

Keywords: bryophytes, fungi, peat bog, *Sphagnum*, threatened species, vascular plants, waterlogged spruce forest, wet meadow

Taxonomické pojetí a nomenklatura: Kaplan et al. (2019), Kučera et al. (2012), Chytrý (2010), Chytrý (2011)

Bryologická exkurze Moravskoslezské pobočky ČBS zaměřená zejména na determinačně obtížný rod rašeliník (*Sphagnum* spp.) proběhla 24. července 2021 v Moravskoslezských Beskydech v okolí osady Hutě pod vedením Svatavy Kubešové a Jany Tkáčikové. Účastníků se na ní prostrídalo dohromady dvanáct včetně vedoucích. Během exkurze jsme se zaměřili zejména na podmáčená a vodou dostatečně sycená místa v blízkém okolí osady Hutě ve Starých Hamrech. Místo exkurze nebylo vybráno náhodně, ale z toho důvodu, že v okolí osady Hutě se v minulosti nacházela nejrozsáhlejší beskydská rašeliště vrchovištního typu s řadou vzácných a ohrožených druhů rostlin vázaných na tento biotop. Na tomto jediném vrchovišti v Beskydech pravděpodobně rostla i řada vzácných rašelinistních mechorostů. Např. na rašelišti striktně vázaná játrovka slatinatka rašeliníková (*Odontoschisma sphagni*), kterou zde v roce 1961 sbíral J. Duda (cf. Duda 1962). Kompletní bryologický průzkum těchto rozsáhlých rašelišť nepro-

Obr. 1. Rašeliník kostrbatý (*Sphagnum squarrosum*) s dobře patrnými kostrbatě odstálými větevními lístky. – Foto J. Tkáčiková

Obr. 2. Drobná játrovka stěkovec prstnatý (*Riccardia palmata*) rostoucí na tlejícím dřevě. –
Obr. 3. Plodný rašeliník s tobolkami. – Foto J. Tkáčiková

běhl a tato v Beskydech velmi vzácná rašeliniště byla nevratně a kompletně zničena výstavbou vodní nádrže Šance v letech 1964–1969.

Na úvod proběhlo teoretické seznámení s rodem *Sphagnum*, ukázali jsme si vhodnou literaturu pro určování zástupců tohoto rodu a rozdali zájemcům připravené zjednodušené určovací klíče a přehledy. Následně trasa exkurze zamířila nejprve do podmáčené smrčiny u ústí Velkého potoka do přehrady Šance. Zde jsme u menšího potoka a na několika menších lesních prameništích nacházeli zejména běžné lesní druhy mechorostů, např. játrovky kapraďovku sleziníkovitou (*Plagiochila asplenoides*), pěknici plstnatou (*Trichocolea tomentella*) a mechy měřík čeřitý (*Plagiomnium undulatum*), lesklec čeřitý (*Plagiothecium undulatum*). Zde jsme našli také první zástupce rodu *Sphagnum*, a to rašeliník Girgensohnův (*Sphagnum girgensohnii*), který je jedním z nejběžnějších lesních druhů rašeliníků, a také jsme sbírali u malého potůčku rostoucí r. kostrbatý (*S. squarrosum*) a r. bahenní (*S. palustre*). Během exkurze jsme věnovali pozornost i cévnatým rostlinám. Na prvním námi navštíveném místě se vyskytovaly charakteristické vlhkomilné druhy podmáčených smrčin. Kromě nich nás ze vzácnějších rostlin zaujala kýchavice bílá Lobelova (*Veratrum album* subsp. *lobelianum*) a žebrovice různolistá (*Blechnum spicant*).

Dalším vytipovaným místem exkurze byla podmáčená sečená louka jihozápadně od osady Hutě. Nejednalo se o rašelinnou louku, ale spíše o mezofilní porosty svazu *Calthion palustris*, na části plochy také s porosty vysokých ostřic svazu *Magno-Caricion elatae*. Mechorosty zde místy tvořily bohaté porosty, přičemž převažovaly běžné druhy mechorostů, zejména károvka hrotitá (*Calliergonella cuspidata*) a na sušších místech kostrbatec zelený (*Rhytidiadelphus squarrosus*). Podařilo se nám zde ověřit i menší porost vzácnější jílovky luční (*Breidleria pratensis*, dříve *Hypnum pratense* W. D. J. Koch ex Spruce). Pouze v lesních okrajích lemujících louku a na jihozápadním okraji louky byly vyvinuty porosty s výskytem rašeliníku. Zde jsme demonstrovali další druhy, zejména rašeliník křivolitý (*Sphagnum fallax*), který je častým zástupcem na beskydských rašelinných loukách, a také r. bodlavý (*S. cuspidatum*). V přítomné pestré druhové garnituře cévnatých rostlin mokřadních luk jsme zaznamenali již odkvetlý prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*).

Největší bryologický objev jsme učinili v suchém smrkovém lese při přesunu z podmáčené louky do údolí Velkého potoka. Na trouchnivějícím pařezu jsme překvapivě našli menší porost mechu pérovce hřebenitého (*Ptilium crista-castrensis*). Tento nález představuje novou lokalitu pro Moravskoslezské Beskydy. V oblasti je druh v poslední době intenzivně sledován a postupně jsou zaznamenávány nové nálezy (Tkáčiková 2017). Na jiném, vlhčím místě tohoto lesa, jsme ještě předtím na celkové ploše 10 m² obdivovali velký a bohatě plodný porost plavuně vidlačky (*Lycopodium clavatum*).

V poslední části plánované trasy exkurze jsme prozkoumali údolí Velkého potoka, které je také bohaté na podmáčená místa a fragmenty rašelinišť. S menšími odbočkami do okolního lesa a mokřích příkopů u silnice jsme pokračovali po žluté turistické značce až do místa, kde kříží cestu potok Kyčerov. Zde se nachází poměrně zachovalé podmáčené smrčiny a podařilo se nám najít a demonstrovat červeně zbarvený rašeliník

statný (*Sphagnum russowii*). Kromě toho jsme z cévnatých rostlin ověřili výskyt dáblíku bahenního (*Calla palustris*) a našli novou lokalitu ožanky lesní (*Teucrium scorodonia*). Při návratu zpět na parkoviště Na Myjárně jsme zaznamenali v porostu maliníku u silnice jednu stanou kvetoucí rostlinu oměje tuhého moravského (*Aconitum firmum* subsp. *moravicum*).

Během exkurze jsme našli 78 druhů mechorostů, z toho 20 játrovek a 58 mechů. Jedna játrovka kryjnice zaříznutá (*Calypogeia fissa*) je hodnocena jako druh blízký ohrožení.

Osm druhů mechorostů patří k druhům neohroženým, ale zasluhujícím pozornost – játrovky křehutka bledá (*Chiloscyphus pallescens*), stěkovec mnohodílný a prstnatý (*Riccardia multifida*, *R. palmata*) a mechy jílovka luční (*Breidleria pratensis*), rokyt bledý (*Hypnum pallescens*), rokýtek vlhkomilný (*Pseudocampyllum radicale*), pérovec hřebenitý (*Ptilium crista-castrensis*) a rašeliník středový (*Sphagnum centrale*).

Dále jsme zaznamenali 101 taxonů cévnatých rostlin, z nichž mezi ochránářsky významné patří deset taxonů.

Použité zdroje

- Duda J. (1962): Játrovky vrchoviště Hutě pod Smrkem v Beskydách na Moravě. – Časopis Slezského muzea, série A, Vědy přírodní 11: 21–28.
- Chytrý M. [ed.] (2010): Vegetace České republiky. 1. Travinná a keříčková vegetace. – Academia, Praha.
- Chytrý M. [ed.] (2011): Vegetace České republiky. 3. Vodní a mokřadní vegetace. – Academia, Praha.
- Kaplan Z., Danihelka J., Chrtek J. jun., Kirschner J., Kubát K., Štech M. & Štěpánek J. [eds] (2019): Klíč ke květeně České republiky. Ed. 2. – Academia, Praha.
- Kučera J., Váňa J. & Hradílek Z. (2012): Bryophyte flora of the Czech Republic: updated checklist and Red List and a brief analysis. – Preslia 84: 813–850.
- Tkáčiková J. (2017): *Ptilium crista-castrensis*. – In: Dančák M. & Kocián P. [eds], Zajímavé botanické nálezy z regionu severní Moravy a Slezska XI., Acta Musei Silesiae, Scientiae Naturales, 66: 238–239.

Příloha č. 1 – Seznam nalezených taxonů

(sestavili J. Tkáčiková a S. Kubešová [mechorosty], J. Kocián, H. Švandová a J. Tkáčiková [cévnaté rostliny])

Nálezy označené (BRNM) jsou dokladovány v herbáři Moravského zemského muzea v Brně, nálezy označené (BRNU) jsou dokladovány v herbáři Masarykovy univerzity v Brně a nálezy označené (FMM) jsou dokladovány v herbáři Muzea Beskyd Frýdek-Místek.

Seznam lokalit

1. 99a. Moravskoslezské Beskydy, 6576b, Staré Hamry (distr. Frýdek-Místek): podmáčená smrčina u ústí Velkého potoka do přehrady Šance, asi 0,5 km J od osady Hutě ve Starých Hamrech, 49°28'31"N, 18°25'35"E, 500–510 m n. m.

2. 99a. Moravskoslezské Beskydy, 6576b, Staré Hamry (distr. Frýdek-Místek): podmáčená louka a lesní okraje lemující louku, asi 350 m JZ od osady Hutě ve Starých Hamrech, 49°28'38"N, 18°25'25"E, 530 m n. m.
3. 99a. Moravskoslezské Beskydy, 6576b, Staré Hamry (distr. Frýdek-Místek): vzrostlá suchá smrčina s několika podmáčenými plochami na jihovýchodním okraji lesního celku Velký les, 49°28'33"N, 18°25'20"E, 520–530 m n. m.
4. 99a. Moravskoslezské Beskydy, 6576a,b, Staré Hamry (distr. Frýdek-Místek): podmáčený příkop podél cesty a podmáčené rašelinné lesy podél žlutě značené turistické cesty v údolí Velkého potoka, v úseku od parkoviště Na Myjárně po soutok Velkého potoka s potokem Kyčerov, 49°28'30"N, 18°25'24"E – 49°28'30"N, 18°24'34"E, 515–530 m n. m.

játrovky

Bazzania trilobata: 1 (BRNM); *Blepharostoma trichophyllum*: 1 (BRNM);
Calypogeia azurea: 1 (FMM), 4; *C. fissa* (LR-nt): 4 (BRNM); *Cephalozia bicuspidata*: 1 (FMM);
Chiloscyphus coadunatus: 1, 2, 4; *Ch. pallescens* (LC-att): 2 (BRNM); *Ch. profundus*: 1, 3, 4;
Conocephalum conicum: 1 (FMM);
Frullania dilatata: 4;
Lepidozia reptans: 1 (BRNM), 3, 4; *Pellia epiphylla*: 1, 3, 4; *P. neesiana*: 1 (FMM), 4; *Plagiochila asplenoides*: 1 (FMM), 4; *P. porelloides*: 1, 4;
Ptilidium pulcherrimum: 4;
Radula complanata: 4; *Riccardia multifida* (LC-att): 1 (FMM); *R. palmata* (LC-att): 1 (FMM);
Trichocolea tomentella: 1 (BRNM, FMM).

mechy

Amblystegium serpens: 2; *Atrichum undulatum*: 1, 2, 3, 4;
Brachythecium rutabulum: 1, 2, 3, 4; *B. salebrosum*: 2, 4 (BRNM); *Breidleria pratensis* (LC-att): 2 (FMM); *Bryum pseudotriquetrum*: 2 (FMM);
Calliergonella cuspidata: 1, 2 (FMM), 4; *C. lindbergii*: 4 (BRNM, FMM); *Ceratodon purpureus*: 4;
Cirriphyllum piliferum: 4; *Climacium dendroides*: 2, 4 (BRNM);
Dicranella heterophylla: 2, 3, 4; *Dicranodontium denudatum*: 1, 4 (BRNM); *Dicranum montanum*: 1, 3, 4; *D. scoparium*: 3, 4;
Eurhynchium angustirete: 1 (FMM), 4;
Herzogiella seligeri: 1 (BRNM), 3, 4; *Hylacomium splendens*: 1; *Hypnum cupressiforme*: 1, 2, 3, 4 (BRNM); *H. pallescens* (LC-att): 1 (BRNM), 3 (FMM);
Leucobryum glaucum: 3, 4; *L. juniperoideum*: 1 (BRNM);
Mnium hornum: 1 (FMM), 4;
Orthotrichum affine: 2 (FMM); *O. affine* var. *affine*: 4 (BRNM); *O. speciosum*: 2, 4 (BRNM);
O. stramineum: 2 (BRNM); *Oxyrrhynchium hians*: 2;
Plagiomnium affine: 1, 2, 4; *P. undulatum*: 1, 2, 4; *Plagiothecium curvifolium*: 1 (BRNM);
P. denticulatum: 1 (BRNM), 2 (BRNM); *Pleurozium schreberi*: 1, 2, 3, 4; *Polytrichum commune*: 1, 3 (FMM), 4; *P. formosum*: 1, 2, 3, 4 (BRNM); *P. juniperinum*: 4; *Pseudocampyllum radicale* (LC-att): 2 (BRNM); *Pseudoscleropodium purum*: 4; *Ptilium crista-castrensis* (LC-att): 3 (BRNM, FMM);
Rhizomnium punctatum: 1 (BRNM), 4; *Rhytidiadelphus loreus*: 3 (BRNM, FMM), 4; *R. squarrosus*: 1 (FMM), 2 (BRNM), 4; *R. triquetrus*: 1 (BRNM);
Sanionia undulata: 2 (BRNM, FMM), 3, 4; *Sphagnum auriculatum*: 2 (BRNM); *S. centrale* (LC-att):

4 (BRNM); *S. cuspidatum*: 2 (FMM); *S. fallax*: 2 (FMM), 3 (BRNM, FMM), 4; *S. girgensohnii*: 1 (BRNM, FMM), 2, 3, 4; *S. palustre*: 1 (BRNM, FMM), 4 (BRNM); *S. rusowii*: 4 (BRNM, FMM); *S. squarrosum*: 1 (BRNM); *S. teres*: 2 (FMM);
Tetraphis pellucida: 1, 3, 4; *Thuidium assimile*: 2 (BRNM, FMM); *T. tamariscinum*: 1 (BRNM), 3, 4; *Ulota bruchii*: 4 (FMM); *U. crispa*: 4 (BRNM); *U. intermedia*: 2 (BRNM).

cévnaté rostliny

Acer pseudoplatanus: 1; *Aconitum firmum* subsp. *moravicum* (VU/C2): 4; *Agrostis tenuis*: 2; *Alnus glutinosa*: 2, 4; *Anemone nemorosa*: 1; *Anthoxanthum odoratum*: 2; *Anthriscus sylvestris*: 4; *Athyrium filix-femina*: 1, 3; *Avenella flexuosa*: 1, 3, 4;
Blechnum spicant (LC/C4a): 1; *Brachypodium sylvaticum*: 4;
Calamagrostis arundinacea: 1, 3; *C. epigejos*: 2; *Calla palustris* (NT/C3): 4 (49°28'31,5"N, 18°24'23,9"E); *Caltha palustris*: 1, 4; *Campanula patula*: 2; *Carex acuta*: 2; *C. brizoides*: 4; *C. canescens*: 3; *C. echinata*: 2; *C. nigra*: 2, 3; *C. pendula* agg.: 1; *C. pilosa*: 4; *C. remota*: 1; *Chaerophyllum hirsutum*: 1, 4; *Ch. aromaticum*: 2; *Circaea alpina*: 1; *Cirsium palustre*: 1, 2, 3, 4; *C. rivulare*: 2; *Corylus avellana*: 1; *Crepis paludosa*: 1;
Dactylorhiza majalis (NT/C3): 2; *Deschampsia cespitosa*: 1, 2; *Digitalis grandiflora*: 1, 4; *D. purpurea*: 4; *Dryopteris carthusiana* agg.: 1, 3;
Elymus caninus: 4; *Epilobium* cf. *adenocaulon*: 4; *E.* cf. *obscurum*: 4; *E. hirsutum*: 4; *Epipactis helleborine*: 1, 4; *Equisetum fluviatile*: 3; *E. sylvaticum*: 1, 3, 4; *Eupatorium cannabinum*: 1, 4; *Euphorbia amygdaloides* (LC/C4a): 4; *Euphrasia* sp.: 4;
Filipendula ulmaria: 2, 4;
Galium palustre: 2; *Gentiana asclepiadea* (LC/C3): 1, 2, 3, 4; *Geranium robertianum*: 1; *Glyceria fluitans*: 2; *Gymnocarpium dryopteris*: 1;
Hieracium lachenalii: 1; *H. murorum*: 1; *Holcus mollis*: 2; *Hypericum perforatum*: 2;
Impatiens noli-tangere: 1;
Juncus effusus: 2, 3, 4;
Lotus corniculatus: 2; *L. pedunculatus*: 2, 3, 4; *Luzula pilosa*: 1, 2; *Lycopodium annotinum* (LC/C3): 1, 4; *L. clavatum* (LC/C3): 3; *Lychnis flos-cuculi*: 2; *Lysimachia nemorum*: 2, 3; *L. nummularia*: 1; *L. vulgaris*: 1, 2, 3, 4;
Maianthemum bifolium: 1; *Milium effusum*: 4; *Molinia arundinacea*: 4; *Mycelis muralis*: 1; *Myosotis palustris*: 1, 2, 3, 4;
Oxalis acetosella: 1;
Petasites albus: 1; *P. hybridus*: 1, 4; *Phegopteris connectilis*: 1; *Picea abies*: 1, 2, 3, 4; *Poa trivialis*: 2; *Populus tremula*: 1; *Potentilla erecta*: 2, 3; *Prenanthes purpurea*: 1; *Prunella vulgaris*: 2, 4;
Quercus robur: 3;
Ranunculus flammula: 4; *R. repens*: 1, 2, 4; *Rubus idaeus*: 1, 2, 4; *Rubus* sp.: 1, 3; *Rumex obtusifolius*: 4;
Salvia glutinosa: 4; *Scirpus sylvaticus*: 1, 2, 4; *Scrophularia nodosa*: 3; *Senecio ovatus*: 1, 3; *Sorbus aucuparia*: 1; *Stachys sylvatica*: 1; *Stellaria nemorum*: 1; *Symphytum officinale*: 2;
Teucrium scorodonia (NT/C2): 4 (BRNU); *Trifolium pratense*: 2;
Urtica dioica: 4;
Vaccinium myrtillus: 1, 3, 4; *Veratrum album* subsp. *lobelianum* (LC/C4a): 1, 4.